

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОКАЗУ У МІЖНАРОДНІЙ ДОКТРИНІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Руснак Л.В.,

аспірантка кафедри процесуального права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Руснак Л. В. Правова природа доказу у міжнародній доктрині конституційного права.

Стаття присвячена актуальним, однак малодослідженим питанням, пов'язаним із формуванням доказової бази у доктрині конституційного права. Легітимація конституційного процесу доказами може бути успішною незалежно від мети, яку віддають перевагу суб'єкти конституції. Якщо конституційний дизайн надає пріоритет меті істотної легітимності, він легітимізує широкі повноваження конституційного судді через потребу максимізувати зібрані докази. Якщо, навпаки, конституційний дизайн надає пріоритет меті процесуальної легітимності, він узаконює функцію конституційного судді через розвиток справедливої процедури доказування. Таким чином результат судового розгляду може легше отримати схвалення громади та зміцнити довіру до функціонування конституційного правосуддя. Основне право на докази має конституційний захист у тій мірі, в якій воно є імпліцитним змістом права на належний судовий процес. Особливу увагу автор приділяє визначенню змісту поняття доказування у конституційному судовому процесі на аналізі норм міжнародного конституційного права, яким властива наявність сукупності певних методів пізнання, тобто науково обумовлених та практично апробованих раціональних способів або системи способів отримання необхідного обсягу знань для прийняття об'єктивного та обгрунтованого рішення. Під доказуванням у судовому конституційному процесі слід розуміти певний процес пізнання суб'єктами цього процесу – суддями та органом конституційної юрисдикції в цілому, який реалізовується як збирання, перевірка й оцінка доказів. У цьому надзвичайно складному інтелектуальному процесі важливу роль відіграє доказування (доведення) як логічна дія, в ході якої обгрунтовується і встановлюється істинність думки чи позиції.

У результаті опрацювання даної тематики, автором було досліджено та виділено два дискурси щодо процесуальної легітимації. У першому випадку легітимація є результатом перевірки процедури випробування, яка відбувається перед звичайним суддею. У другому випадку легітимація є результатом відсутності складної процедури доказування перед конституційним суддею.

Ключові слова: доказ, конституційне правосуддя, конституційний дизайн, процедура доказування

Rusnak L. V. The legal nature of evidence in the international doctrine of constitutional law.

The article is devoted to relevant, but understudied issues related to the formation of the evidence base in the doctrine of constitutional law. Legitimation of the constitutional process by evidence can be successful regardless of the goal preferred by the subjects of the constitution. If constitutional design prioritizes the goal of substantive legitimacy, it legitimizes the broad powers of the constitutional judge through the need to maximize the evidence gathered. If, on the contrary, the constitutional design gives priority to the goal of procedural legitimacy, it legitimizes the function of the constitutional judge through the development of a fair procedure of proof. In this way, the outcome of the trial can more easily gain the approval of the community and strengthen confidence in the functioning of constitutional justice. The fundamental right to evidence is constitutionally protected to the extent that it is implicit in the right to due process. The author pays special attention to the definition of the content of the concept of proof in the constitutional judicial process based on the analysis of the norms of international constitutional law, which are characterized by the presence of a set of certain methods of cognition, that is, scientifically determined and practically tested rational methods or a system of methods of obtaining the necessary amount of knowledge for making an objective and well-founded decision. Evidence in a judicial constitutional process should be understood as a certain process of learning by the subjects of this process – judges and the apparatus of constitutional jurisdiction as a whole, which is implemented as the collection, verification and evaluation of evidence. In this extremely complex

intellectual process, proof plays an important role as a logical action during which the truth of an opinion or position is substantiated and established.

As a result of working on this topic, the author investigated and highlighted two discourses on procedural legitimation. In the first case, legitimation is the result of a test procedure check that takes place before an ordinary judge. In the second case, legitimation is the result of the absence of a complex procedure of proof before a constitutional judge.

Key words: proof, constitutional justice, constitutional design, proof procedure.

Постановка проблеми. Доказування в конституційному судовому процесі підпорядковане загальним гносеологічним закономірностям. При цьому пізнання в процесі доказування розуміється як творча діяльність суддів органу конституційної юрисдикції, учасників процесу, орієнтована на отримання достовірних знань про право. У конституційному праві України питання доказування у конституційному процесі мало досліджено тому існує необхідність звернутися до міжнародного досвіду.

Стан опрацювання. В Україні питання правової природи доказу у конституційному здійснила Н.К. Шаптала у дисертаційному дослідженні «Філософсько-правові виміри доказування в конституційному судовому процесі». У статті проаналізовано праці таких вчених: E. Vergès, J. Ferrer Beltrán, J.D. Jackson, K. Popper, M. Mekki, M. Taruffo, M.R. Damaška.

Метою статті виступає аналіз міжнародного досвіду визначення правової природи інституту доказування у конституційному судовому процесі.

Виклад основного матеріалу. Слово «доказ», коли воно використовується стосовно судового розгляду, охоплює принаймні три об'єкти. Це слово іноді відноситься до операції, тобто доведення. За інших обставин докази є засобом: тим, що сторона в судовому процесі використовує, коли надає докази. Нарешті, доказ означає результат, який досягається, коли суддя вирішив, що факт доведено, що доказ зроблено. [...] Це багатство значень доказу в правосудді, однак, ускладнює його визначення. [...] Схематично можна сказати, що [пропоновані визначення] коливаються між двома полюсами. Для деяких авторів докази в суді означають операції, проведені під час судового розгляду для визначення істинності фактів, які оскаржуються сторонами [...]. [2].

Серед трьох вищезазначених об'єктів і для цілей цього аналізу слід зберегти перші два, а саме доказ, визначений як засіб, який відповідає способу доказування, і доказ, визначений як операція, яка відповідає випробувальній процедурі. На додаток до полісемії, представленій терміном доказ, його функція також виявляється подвійною. Відповідно до теорії Бентама, яка підносить правильність рішення до остаточного завершення процесу, досягнення істини ніколи не призводить до поганого рішення. У цьому напрямку раціоналістична течія доказування стверджує, що інституційною метою доказування є демонстрація істини [7]. За словами Жорді Феррера Бельтрана, основною функцією доказування є перевірка наявності вирішальних для вирішення спору фактів, яким закон покладає правові наслідки. Ця функція доказу полягає у визначенні істинності положень, які описують виникнення цих визначальних фактів. А успіх інституту випробування відбувається тоді, коли твердження про факти, які вважаються доведеними, є істинними [3].

Однак важливо зазначити, що цей внесок не має на меті позиціонувати себе щодо змісту правди в судовому процесі. Якщо ми повинні виключити будь-яку концептуалізацію істини як чогось абсолютного та об'єктивного, ми повинні просто розуміти під істиною щось відносне та побічне, що обов'язково впливає з ймовірнісного міркування і яке максимально наближається до реальності фактів, чіє існування сам по собі залишається невизначеним [1]. Якщо, з епістемологічної точки зору, істинність фактичних або нормативних гіпотез ніколи не може бути абсолютно гарантована, Поппер, тим не менш, зазначає, що « [неможливість] перевірити гіпотезу не означає, що не можна раціонально віддають перевагу одній гіпотезі іншій на основі більшої підтверженості першої [5]». Докази як такі можуть легітимізувати конституційний процес, сприяючи перевірці матеріальної достовірності фактів, істинність яких, безперечно, залишається відносною.

Однак це схвалення не завжди досягається через суттєву точність фактів. Ось чому Мустафа Меккі наполягає на тому факті, що «доведена істина повинна бути не тільки законною в суттєвому сенсі, але й результатом чесної процедури доказування [6]». Проте деякі автори вважають, що синхронізоване примирення між правдою та справедливим судом може виявитися складним. Остаточність процесуальної легітимності іноді може завадити пошуку істини. Джон Д. Джексон пояснює з цього приводу, що: «З того моменту, коли залишається дуже важко встановити правила для обґрунтування суті при-

йнятих рішень, завжди можна знайти засоби для обґрунтування способу прийняття рішень замість «підсилення» рівня їх точності. Ці засоби можуть варіюватися від зобов'язання провести публічне слухання до зобов'язання мотивувати рішення. Це може виглядати більше як спроба системи легітимізувати свої юридичні рішення, ніж як необхідність забезпечити їх фактичну точність. [...] Публічне слухання, одна з умов справедливого судового розгляду згідно зі статтею 6 § 1 ЄКПЛ, є засобом демонстрації точності висновків, зроблених на основі доказів, але воно може [4].

У Південній Кореї стаття 32 Закону про Конституційний суд передбачає це.

Головуючий суддя може, якщо він вважає це за необхідне, призначити одного із суддів для проведення дослідження доказів згідно з пунктом 1. Крім того, суд у повному складі може за ухвалою з'ясувати факти, необхідні для прийняття рішення, або звертатися до інших державних органів чи громадських організацій з проханням надіслати документи чи надати докази.

У Німеччині загальні процесуальні положення закону про Федеральний конституційний суд передбачають у своїй статті 26(1), що Конституційний суд може відігравати активну роль у розслідуванні справи та шукати додаткову інформацію щодо конкретних фактів за допомогою від інших судових органів:

Федеральний конституційний суд збиратиме докази, необхідні для встановлення істини. Поза слуханням він може доручити члену суду зробити це або попросити інший суд зробити це щодо конкретних фактів та осіб.

Крім того, стаття 27 цього ж закону визначає, що інші судові та адміністративні органи повинні співпрацювати з конституційним суддею, щоб доповнити відсутню інформацію у справі: «Усі суди та адміністративні органи повинні надавати Федеральному конституційному суду юридичну та адміністративну допомогу. Якщо Федеральний конституційний суд запитує протоколи початкового провадження, вони передаються безпосередньо до Суду».

Використання наукових доказів стає все більш поширеним і, здається, передбачено в чіткому регулюванні багатьох юрисдикцій. У Словенії стаття 28(2) Закону про Конституційний суд уповноважує суд отримувати додаткові докази та брати активну участь у встановленні фактів:

Конституційний Суд також може отримувати необхідні роз'яснення від інших учасників процесу, а також від органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових осіб органів державної влади; він також може отримати консультації експертів, експертних організацій та інших осіб, допитати експертів та інших свідків, дослідити інші докази або отримати докази від інших судів чи інших органів.

Якщо початкова мета конституційного процесу і, зокрема, прямих засобів правового захисту – *amparo*, *habeas corpus*, *tutela*, *habeas data* тощо – складається з ефективного захисту прав сторін судового процесу, дискреційні повноваження конституційного судді можуть бути легітимовані шляхом відкриття істини про порушення основних прав. Схоже, що на цю легітимність не впливають засоби отримання доказів – запитувані сторонами чи запитувані за ініціативою судді. За винятком випадку у Сполучених Штатах, де відсутність повідомлення експертних висновків сторонам іноді може становити проблему, можливість доведення *ex officio* часто підпадає під вимогу принципу змагальності. Випробувальний режим може набувати більш змагальної форми у пошуках процесуальної легітимності або більш інквізиційної у гонитві за матеріальною легітимністю. Однак це радше питання балансу в режимі, за своєю природою гібридному, а саме режимі, який запозичує риси як змагальної, так і інквізиційної систем [8].

Важливо зазначити, що існує два типи процедури доказування, у якій можна визначити втручання конституційного судді. Кожен із цих двох типів підпадає під дві різні галузі або дисципліни процесуального права, які можна відповідно концептуалізувати як доказове конституційне право або доказове конституційне право (докази, на які мають право сторони) і конституційне доказове право або доказове право в конституційному суді. Іншими словами, перша дисципліна стосується конституційного судового розгляду доказів, тоді як друга стосується доказів у конституційному судовому процесі.

Залежно від відповідної галузі процесуального права, втручання конституційного судді має місце у двох різних процедурних моментах: у контексті випадкового перегляду конституційний суддя здійснює перевірку конституційності доказів, тоді як у контексті принципу перегляду, він досліджує, в першу та останню інстанцію, надані йому докази, тобто докази неконституційності. Таким чином, критерій процесуального моменту звернення до конституційного судді дає змогу виділити два дискурси щодо процесуальної легітимності. У першому випадку легітимність є результатом перевірки процедури випробування, яка відбувається перед звичайним суддею. У другому випадку легітимність є результатом відсутності складної процедури доказування перед конституційним суддею.

Висновки. Доказування в конституційному судочинстві – це складний процес, у результаті якого у суддя, використовуючи, зокрема, методи формальної логіки, формує власну думку у справі, ключове значення в якому має психологічна сторона процесу доказування, яка виступає не тільки механізмом формування доказів, але й елементом формування внутрішнього переконання суб'єктів доказування як основи для оцінки системи і сукупності доказів.

Список використаних джерел:

1. A. Stein, *Foundations of Evidence Law*, Oxford, Oxford University Press, 2008.
2. E. Vergès, G. Vial et O. Leclerc, *Droit de la preuve*, Paris, PUF, 2015, p. 5-6
3. J. Ferrer Beltrán, *La valoración racional de la prueba*, op. cit., p. 30.
4. J.D. Jackson, «Managing Uncertainty and Finality: The Function of the Trial in Legal Inquiry », in A. DUFF (dir.), *The Trial on Trial*, vol. I, *Truth and Due Process*, Oxford, Hart Publishing, 2004, p. 121-145, p. 128.
5. K. Popper, *Unended Quest: An Intellectual Autobiography*, *The Philosophy of Karl Popper*, vol. 1, éd. P.A. Schilppe, LaSalle, Il., Open Court Publishing, 1974, p. 140.
6. M. Mekki, «Vérité et preuve. Rapport français », in *La preuve, Journées internationales 2013 d'Amsterdam, Pays-Bas et Liège, Belgique*, Paris/Bruxelles, LB2V/Bruylant, 2015, p. 829.
7. M. Taruffo, *Simplemente la verdad. El juez y la construccion de los hechos*, Madrid, Marcial Pons, 2010.
8. M.R. Damaška, « The Common Law / Civil Law Divide: Residual Truth of a Misleading Distinction », in J. WALKER et O.G. CHASE (dir.), *Common Law, Civil Law and the Future of Categories*, Markham, LexisNexis, 2010, p. 3-21